

Milan Kundera – Žert

Krise moderního románu, Literární svět Milana Kundery, Milan Kundera, Žert

Referát na hodinu češtiny do čtvrtáku - Radovan Fišer, Gymnázium Sokolov

Jan Čulík o Milanu Kunderovi na <http://www2.arts.gla.ac.uk/Slavonic/Kundera.htm>

Vladimír Prokop:: Přehled české literatury 20. stol.

Květoslav Chvatík: Svět románů Milana Kundery. (1. kapitola)

Výpisky <http://www.radekf.net/projekty/citace-vypisky-z-knih/#zert>

Tento referát jsem se pokusil přednést před třídou. Skončilo to fiaskem a chyba byla v tomto referátu - není to referát. Je to přehled pro Kundery znalé.

MODERNÍ ROMÁN

Bylo: nepsaná pravda jednoty vidění světa (zkušenosti) autira a čtenáře -> věrohodnost **vypravěče**.

Je: Od 2. pol. 19. stol.: jednota (viz výše) pryč, ano pozitivistická fakta (jakoby stačilo, aby vypravěč pozoroval a objektivně reprodukoval život; „vypravěč“ ustoupil požadavku věrohodnosti).

Vyprávění se změnilo v popis, **sociologické dokumentování** a psychologickou introspekci.

Obraz světa vytvořen ne mýtem a náboženstvím, ale technikou a ideologií a umocněn dělbu práce (specializace). Funkci vyprávění mají masmédiá, jež produkují věcnou zprávu (tedy ne údiv, přemýšlení či snění).

Nechat si vyprávět je ztráta času. (Chceš informace -> zprávy v 7.15). Pozn.: Potřeba vyprávět je zpět tam, kde je předmět dán, tj. totalita.

Krise věd a pozitivismu, atomizace obrazu světa, nedůvěra k mlhavým „duše“, „tělo“ a ke slovům vůbec, k nepřesnosti, vyprázdňenosti jazyka. „**Slova jsou stále nepřiměřenější věcem.**“

Román hledá **novou funkci**. Např. artikulace nového pojetí světa, což věda ani filosofie nemusí dokázat.

Vypravování nahrazeno popisem vnějšího a vnitřního světa člověka bez společenského světového názoru. Proust: evokace žitého času; čas je formou vyprávění. Joyce: vnitřní monolog (proud vědomí). Musil: Román komplexní universalit (Muž bez vlastností).

Ne mimesis („věrný obraz mravů a doby“), ale **semiotický relativismus** znaků a metafor, = umělecká možnost – vytvoř možný smysl.

Imaginárno se vypravěči rozpadá pod rukama v totální chaos. **Jak můžu o něčem mluvit?!**

Po 2WW se román realizuje na škále **fikce fikce – fikce reality**. Navíc se zkoumá schopnost jazyka konstruovat model světa (např. S. Beckett má za předmět románové analýzy jazyk sám).

LITERATURA MK

Kunderova témata se linou všemi díly od začátku (např. zvláště skupiny lidí v Monology a Žert).

Charakteristika psaní: Archaické jádro tradičních příběhů lomí (intelektuální reflexe jednoduchého příběhu) moderní ambivalencí (významová relativita) a dává románu vyznění v současném existenciálním duchu a zároveň jako metafora lidského života.

Jeho dílo je výsledkem **deziluze komunismu a fascinace zapadní literární tradicí** (Rabelaise, Diderot, Cervantes, Sterne a Kafka, Musil, Broch, Heidegger). Souvislost s nechtí k ruskému emocionalismu a lyricismu vůbec.

„Co mě iritovalo na **Dostojevském** bylo ovzduší jeho románů: universum, kde jsou pocity povýšeny na úroveň hodnoty a pravdy.“ Pro Kunderu je Dostojevskij je ne-Evropan, jemuž chybí západní rovnováha mezi racionalitou a sentimentem.

Montuje dohromady příběh s úvahou (jednoduše řečeno) a chce **syntézu epiky a meditativnosti** (oproti domnělé vyčerpanosti románu 20. stol.). Snaha o obnovení významu tématu, postavy a vypravěče, ale ne návrat k jednoznačnosti postavy a smyslu (dáno pevným řádem obrazu světa). Ví, že jeho fikcionalita je jen možností.

Charakteristika díla MK: existenciální zkušenost Středoevropana s poválečnými dějinami, se ztroskotáním mýtu levice a dalšími tématy (např. ruský racionalismus vs ruský lyricismus).

Romány velmi koherentní (**komponovanost**, číslo 7). Čistá a jasná struktura.

Všechny knihy do Majitelé klíčů (1962) byly **komunistického charakteru**, přesto však o krok napřed před společností, ne však tak, aby ohrozily autora, ale tak, že provokovaly debatu a přispěly k osvobození literatury od diktatury.

Příběh jeho psaní je příběhem mnoha intelektuálů jeho generace: příběh **osvobozování se od limitů marxistického dogmatu** (20 let). Pak mohl porozumět a interpretovat mnohé problémy a skutečnost na základě zkušenosti života v totalitním Československu. Prisvojil si díky tomu kritický postoj ke skutečnosti; ocenuje pluralismus (kus pravdy mají všichni); zjistil, že člověk je omylný a ze nerozumi svému „životnímu prostředí“ (nelze porozumět).

Kniha Žert je součástí začátku anti-totalitní části tvorby MK. Přesto **v r. 1968 píše „jsem osoba náležící světu socialismu“**, kritika V. Havla, že nepřijal myšlenku komunismu.

Upozornil na **krizi jazyka**, krizi významů a krizi komunikace. Jeho romany jsou o různých formách viry v něco, co není pravda. V mnoha dílech text, znak, obraz ozívne a rozehrává v realitě svou destruktivní a nezastavitelnou hru – zde je vidět krize jazyka – špatné dorozumění či jeden prostě nerozumí druhému a je to celé v ... (viz Žert).

„Nikdo si **nebude pamatovat**, jak to ve skutečnosti bylo.“ Interpretace skutečnosti založena na předchozí zkušenosti. Není šance cokoliv správně pochopit. Správně...jednotně.

MK

Postavení. Jeden z nejdůležitějších současných českých (?) autorů, jeden z mála s mezinárodním věhlasem. V ČSSR byl od svých raných 20tých let uznáván jako významný intelektuál a jeho dílo bylo živě diskutováno (měl vliv).

Dědeček Leoš Janáček. **Hudební vlivy** v celém díle. Viz jeho poslední kniha - o LJ.

Nezažil pořádně předválečnou ČSR. Zkušenost německé totality způsobila černobílé vidění reality. Ještě **ve svých „teens“ v 1948 do KSČ**. 1950 vyloučen pro antistranické aktivity (viz Žert). 1956 znovu přijat, 1970 vyloučen podruhé.

Důsledně skrývá své **soukromí**. Vliv čs strukturalismu: text má být vnímán sám o sobě, samostatná struktura symbolů bez vlivů mimo ze světa mimo text. Svá díla vysvětluje.

Říká, že nelze napsat objektivní bio- či autobiografii. („Přepisujeme svou historii, dáváme věcem nové interpretace...“).

Kundera byl kolem 80. let často kritizován za **autostylizaci do role disidenta**, jako kdyby nikdy nebyl komunistou.

Kundera: „Potom mě vyhodili z University. Žil jsem s dělníky. V té době jsme hráli na trumpetu v džezové kapele v maloměstských kabaretech. Hrál jsem na piano a na trumpetu. Pak jsme psali poezii. Maloval jsem. To všechno byl nesmysl. Má první práce hodná zmínky je povídka napsaná v mých třiceti letech, první povídka z knihy Směšné lásky. Tehdy začal můj život literáta. Půl života jsme strávili jako relativně neznámý český intelektuál.“

Známý český kritik Milan Jungman reagoval: „Ti, kdo znali Milana Kunderu v padesátých a šedesátých letech, ho v jeho popisu poznají jen stěží. Jeho autoportrét je upraven tak, že Kunderův reálný zjev zmizel. Vše podstatné, co formovalo Kunderův obraz jako vedoucího intelektuála několika minulých desetiletí české historie, bylo potlačeno.“

V Československu 50. a 60. let byl Kundera hlavní **liberalizující silou oficiální literatury**, komunistické literatury.

Vyžaduje právo **odmítnout své texty** 1950-60s. Vyjmout práce, které on uzná za nevhodné, ze svého díla.

ŽERT

(1967)

Na začátku románu je nevinný vtíp studenta Ludvíka Jahna - pošle Markétě, idealistické svazačce, která ho vytrvale odmítá, pohlednici s úmyslně provokativním textem: "Optimismus je opium lidstva. Zdravý duch páchne blbostí. Ať žije Trockij!" Markéta ale pohled předá fakultní svazácké organizaci a svazáci uspořádají s Ludvíkem soud. Ludvík je teatrálně vyloučen ze studií, čímž se mu obrací na ruby celý jeho život. Jahn skončí jako tzv. pětépák, zamiluje se do frustrované Lucie, ale pak ji ztratí. Nyní, po létech, již politicky rehabilitovaný, přijíždí do rodného moravského města na slavnost Jízdy králů. Jahn připravuje plán, jak svést manželku bývalého spolužáka Zemánka, ve kterém vidí hlavního strůjce svého vyloučení ze školy. Jahnovi se povede manželku Zemánka svést, ale je mu to k ničemu, protože ona se svým mužem již intimně nežije. Jahn tím tedy pouze poslouží Zemánkovi, který se chce se svou manželkou rozvést a má již mladou obdivovatelku. Navíc Zemánek již není stalinista, ale liberální komunista a obhajuje stejné názory jako Jahn.

Osvětluje novým způsobem **existenciální témata** – mstu, zapomnění, vážnost/nevážnost, vztah dějin a člověka, odcizení vlastnímu činu, rozpolčení sexu a lásky. Témata: vtíp, žert historie nebo boha spáchaný na člověka, msta, zapomenutí, identita, krize jazyka, rodiště (pozn.: a i to mu muze dat ve chvílích uplne krize jen částečnou podporu, ježto i zde jest arogance oficiálního racionalismu a lyricismu).

Historická situace není vlastním předmětem románu.

Žert = politika a společnost + základ lidské existence.

Život jako obrovský vtíp spáchaný na lidstvo.

Žert psán v souladu s **postmoderním** náhledem na román: i isšák má pocit, že intelektuální četba je mu vlastní. (předpoklad autorovy poutavé samotné dějové linie a jasného vysvětlení, jež však skýtá skulinku a za ní velké pole neorané).

Rozvinul: nemožné jest **kontrolovat realitu a rozumet jí** – vliv deziluze ideou komunismu (viz dále). Žert je výzva optimistickému „postoji“ komunistu 50. let: „cloveci intelekt zvladne realitu a ovladne, clovek je tvurcem svého osudu.“ S kunderovskou ironií MK říká, že víra komunistů ve všemoc člověka (= kulminace racionalistického optimismu osvícenského) přinesla kompletní destrukci, negaci světa.

Ludvík je hrd na své analytické schopnosti: racionalne kontroluji svůj život. Avsak ve skutečnosti je pod vlivem emoci stejně jako ostatní (helena, zemánek – ti jsou uplne emocionalni, lyrical, zretelne lzivi).

Nejhorší Ludvíkova zkušenost je zjištění je, že nejbližší neváhali hlasovat pro jeho vyloučení, protože jim to řekla strana.

Zvůle skupiny.

Výpisky

Byl jsem vážný, nadšený a přesvědčený na schůzích; šťouravý a popichovačný mezi kamarády; byl jsem cynický a křečovitě duchaplný s Markétou; a když jsem byl sám (a myslel na Markétu), býval jsem bezradný a školácky rozechvělý.

Já, o němž Markéta (díky mému usilovnému vytahování) měla dojem, že jsem již málem znuděn ženami, netroufal jsem si ani oslovit dívky jdoucí po ulici, dívky, jejichž krásné nohy mne bolely v duši.

Dny byly k nepřekání dlouhé a zbytečné; nemohl jsem číst, nemohl jsem pracovat, chodil jsem třikrát denně do biografu na všechna odpolední i večerní představení, jak jdou za sebou, jen abych nějak ubil čas, jen abych nějak přehlušil houkavý svůj hlas, který nepřetržitě vydávalo moje nitro.

Ale já jsem se nejvíce děsil toho prostého faktu, že jsme se ocitl mezi těmi, které jsem považoval za své úhlavní nepřátele a že mne k nim přiřadili (definitivně, neodvolatelně, s doživotním cejchem), mluví vlastní soudruzi.

Začal jsem chápat, že není síly, která by mohla změnit onen obraz mé osoby, který je uložen kdesi v nejvyšší síni lidských osudů; pochopil jsem, že tento obraz (jakkoliv nepodobný mně) je mnohem skutečnější než já sám; že je nikoli on mým, nýbrž já jeho stínem; že nikoliv jeho je možno vinit, že se mi nepodobá, nýbrž že nepodobností jsme vinen já; a že ta nepodobnost je můj kříž, který musím nést.

Seděla, jako se sedí, když se čeká na operaci nebo na něco, co nás upoutává natolik, že se nerozhlížíme a jsme obráceni zrakem do sebe.

Od onoho večera se ve mně všechno změnilo; byl jsem opět obydlen; nebyl jsem už jen tou žalostnou prázdnotou, v níž se proháněly stesky, výčitky a žaloby; pokoj mého nitra byl náhle uklizen a kdosi v něm žil. Hodiny, které v něm visely, se náhle roztřuly.

[str. 81 - bratrství, 86 - jing a jang + Prokop! externě, 91 - role]

"Jsme jako komunisté odpovědní za všechno, co se tu děje." Bylo mi to k smíchu; řekl jsem mu, že odpovědnost není myslitelná bez svobody.

To všechno se mi proměnilo v neživou kulisu, v namalovanou dekoraci (všechno, co bylo za drátem, byly namalované dekorace).

Totální touhu po ženě, v níž bylo angažováno vše, co ve mně je: tělo i duše, chtíč i něha, stesk a zběsilá vitalita, touha po sprostotě i touha po útěše, touha po okamžiku rozkoše a po věčném držení. Byl jsem cele angažován, cele napjat, cele soustředěn a vzpomínám si dnes na ty chvíle jako na ztracený ráj.

Ztratil jsem teplý družný cit solidarity ke svým druhům; začal jsem si náhle uvědomovat, že náš kolektiv je zřejmě s to uštvať

jiného člověka (poslat ho do vyvržení a na smrt) jako snad každý kolektiv lidí.

Nedostal jsem se k černým [nucené práce] proto, že jsme byl statečný, že jsme bojoval, že jsem poslal svou myšlenku utkat se s jinými myšlenkami; byl jsem spíše objektem než subjektem celého svého příběhu a nemám se tedy vůbec čím chlubit (nechci-li považovat za hodnotu trápení, smutek či dokonce marnost).

V té nenávratnosti to bylo. Všechny základní životní situace jsou nenávratné. Aby byl člověk člověkem, musí tou nenávratností projít s plným vědomím. Vypít si ji do dna. Nesmí švindlovat. Nesmí se tvářit, že ji nevidí. Moderní člověk švindluje. Snaží se obejít všechny mezníky a projít zadarmo od života k smrti. Lidový člověk je poctivější. Dozpívá se až na dno každé základní životní situace. Když Vlastička zkravěla ručník, který jsem pod ní položil, netušil jsem, že se setkávám s nenávratností.

Lucie, ať už jsme ji miloval jakkoliv, ať je sebevíc jediná, je zcela neodmyslitelná od situace, v níž jsme se potkali a zamilovali se.

[smysl delšího nevypisovaného úseku: život: sled, či smysl?]

Ovládání ženského smýšlení má svá neúchylná pravidla; kdo se rozhodne ženu přemlouvat, vyvracet jí rozumnými argumenty její stanovisko, sotva kam dojde. Daleko moudřejší je vystihnout ženinu základní autostylizaci (základní ideál, zásadu, přesvědčení) a snažit se pak uvést (pomocí sofismat, alegorické demagogie apod.) žádoucí ženino jednání v soulad s touto základní autostylizací v harmonický vztah.

Protože svět Heleniných zásad byl svět založený nikoliv na úvaze (systému názor), nýbrž (jako u většiny lidí) jen na alogických sugescích, nebylo nic prostšího, než pomocí jednoduché demagogie spojit představu „jasného člověka“ právě s jednáním zcela nepuritánským, imorálním, cizoložným a zabránit tak, aby se v příštích hodinách dostalo žádoucí (tj. cizoložné) Helenino chování do neurotizujícího konfliktu s jejími vnitřními ideály.

Muž smí chtít po ženě cokoliv, ale nechce-li jednat jako surovec, musí jí umožnit, aby jednala v souladu se svými nejhlubšími sebeklamy.

Není nic zvláštního v tom, splynou-li spolu dvě cizí těla. A snad i splynutí duší se někdy uděje. Ale tisíckrát vzácnější je, splyne-li tělo se svou vlastní duší a je-li s ní zajedno ve své vášni.

Lidé nemají ve své moci učinit ničím hřích, který se stal. Zbavit hřích jeho platnosti, odčinit jej, vygumovat z času, to je výkon tajemný a nadpřirozený. Jen Bůh, protože dovede tvořit zázraky, protože je svobodný, může smýt hřích, může ho prominout v nic.

[232-233 - další vysvětlení Žertu - všichni proti - zničen život - model lidstva - nikdy neodpustí lidstvu - zášť, nedůvěra - obecná zášť k lidstvu je strašná a hříšná — jako žít v pekle]

Pitomý lyrický věk, kdy druzí jsou pro mě pohyblivá zrcadla sebepoznání.

Že i já už jsme usedlý strejcovský soused. Že už nepomyslím na žádné cesty, na žádná dobrodružství, beznadějně přivázan ke dvěma třem ulicím, ve kterých žiji.

Zkameněl mi v podobě, v jaké jsem ho naposledy viděl, a já mu teď zuřivě odpíral právo být jiný.

Viděl jsem, jak se nad naším sporem, který jsme cítil jako stále současný a živý, zavírají smířující vody času. Ale já jsem se zuby nehty bránil, abych přijal návrh na usmíření, který nabízí sám čas; nežiji přece ve věčnosti, jsem zakotven do pouhých třiceti sedmi let svého života a nechci se od nich odpoutávat.

Jak bezmocné je chtít odvolat svůj vlastní žert, když já sám s celým svým životem jsem zahrnut do žertu mnohem všeobsáhlejšího a naprosto neodvolatelného.

Už dnes jsou dějiny jak tenká šňůrka pamatovaného nad oceánem zapomenutého, ale čas kráčí a přijde doba vysokých letopočtů a bude to zlé, protože člověk ztratí ponětí o sobě samém a jeho historie se scvrkne do několika schematických smyslu zbavených zkratk.

Většina lidí se klame dvojí chybnou vírou: věří na věčnou památku (lidí, věcí, činů, národů) a v odčinitelnost (činů, omylů, hříchů, křivd). Ve skutečnosti bude vše zapomenuto a nic nebude odčiněno. Vina byla jinde a byla tak velká, že její stín padal široko daleko na celý svět nevinných věcí a slov a pustošil je.